==========

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

**ઉમા દેવી નંબિયાર અને અન્ય**

**વિરુદ્ધ**

**ટી.સી. સિદ્ધન (મૃત)**

**૧૧ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૩**

**[દોરાઈસ્વામી રાજુ અને અરિજીત પસાયત, ન્યાયમૂર્તિઓ]**

*ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ – કલમો ૧૯૨, ૧૯૩, ૧૯૪ અને ૧૯૫ – હેઠળની કાર્યવાહી – તેનું સ્વરૂપ – ઠરાવવામાં આવ્યું કે, સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહી – હુકમ સ્વરૂપમાં વચગાળાનો છે – હુકમથી વ્યથિત વ્યક્તિ માલિકી હકના આધારે કબજો મેળવવાનો દાવો કરવા માટે દીવાની દાવો દાખલ કરી શકે છે – વસિયતનામાના આધારે કબજો મેળવવા માટેની 'એ' ની અરજીનો 'આર' દ્વારા વિરોધ કરવામાં આવ્યો – અદાલતે વિગતવાર અને નિર્ણાયક રીતે વસિયતનામાની વાસ્તવિકતાની તપાસ કરી – ઠરાવવામાં આવ્યું કે, આવી તપાસ સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહીની મર્યાદા બહારની છે.*

*દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા – કલમ ૧૧૫ – પુનરીક્ષણ – વિવેકાધીન હુકૂમત – તેનો ઉપયોગ – ઠરાવવામાં આવ્યું કે, વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કાયદાના નિયમો અનુસાર થવો જોઈએ અને ન્યાયાધીશની મનસ્વી ઈચ્છા કે ધૂન અનુસાર નહીં – જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહીમાં વસિયતનામાની વાસ્તવિકતાની વિગતવાર અને નિર્ણાયક રીતે તપાસ કરવામાં આવી – વિવેકબુદ્ધિનો હવાલો આપીને હાઈકોર્ટે તે હુકમ સામેની પુનરીક્ષણ અરજી ફગાવી દીધી – ઠરાવવામાં આવ્યું કે, વિવેકબુદ્ધિનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નહોતો – શબ્દો અને શબ્દપ્રયોગો – વિવેકબુદ્ધિ.*

*શબ્દો અને શબ્દપ્રયોગો – 'વસિયતનામું', 'વિવેકબુદ્ધિ' – તેનો અર્થ.*

'એસ' ને બે પુત્રીઓ હતી, અપીલકર્તા અને સામાવાળાની પત્ની. 'એસ' ના અવસાન પછી, પૈતૃક મકાન તેમની બે પુત્રીઓને વારસામાં મળ્યું. સામાવાળાની પત્ની નિઃસંતાન અવસાન પામી. પોતાની બહેનના અવસાન પછી પોતે તેના એકમાત્ર માલિક બન્યા હોવા છતાં સામાવાળાએ તેનો ગેરકાયદેસર કબજો મેળવી લીધો છે તેવો દાવો કરીને, અપીલકર્તાએ પૈતૃક મકાનનો કબજો મેળવવા માટે ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમો ૧૯૨ થી ૧૯૫ (ભાગ ૭) હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરી. સામાવાળાએ એવો દાવો કર્યો હતો કે તેમની પત્નીએ એક વસિયતનામું કર્યું હતું, જેના દ્વારા પૈતૃક મકાન તેમને વસિયતમાં આપવામાં આવ્યું હતું અને તેઓ તેમાં અડધા હિસ્સા માટે

હકદાર બન્યા હતા.

જિલ્લા ન્યાયાધીશે વસિયતનામાની વાસ્તવિકતા અને માન્યતાની વિગતવાર તપાસ કરી અને ઠરાવ્યું કે વસિયતનામું સામાવાળા દ્વારા સાબિત કરવામાં આવ્યું હતું. જિલ્લા ન્યાયાધીશે હુકમ કર્યો કે મકાનનો કબજો સામાવાળાને સોંપવામાં આવે. અપીલકર્તાએ હાઇકોર્ટ સમક્ષ પુનરીક્ષણ અરજી દાખલ કરી, જેને હાઇકોર્ટ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. હાઇકોર્ટે પુનરીક્ષણ અરજી ફગાવી દેતી વખતે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૧૫ હેઠળની પોતાની વિવેકાધીન હુકૂમત પર આધાર રાખ્યો હતો.

અપીલકર્તાએ ખાસ પરવાનગી અરજી દ્વારા અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી. અપીલકર્તાએ અન્ય બાબતોની સાથે એવી દલીલ કરી હતી કે ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૧૯૨ હેઠળની કાર્યવાહી સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપની છે અને આવી કાર્યવાહી હેઠળ જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા વસિયતનામાની વાસ્તવિકતાની તપાસ કરી શકાય નહીં. સામાવાળાએ અન્ય બાબતોની સાથે એવી દલીલ કરી હતી કે ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૧૯૨ હેઠળના દાવાનો ન્યાયનિર્ણય કરવા માટે માલિકી હકના પ્રશ્ન પર પ્રથમદર્શી અભિપ્રાય આપવો જરૂરી હોય છે અને તેથી જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા વસિયતનામાની કરવામાં આવેલી ચકાસણી ગેરકાયદેસર નહોતી. સામાવાળાએ એવી પણ દલીલ કરી હતી કે હાઇકોર્ટે પોતાની વિવેકાધીન હુકૂમતનો ઉપયોગ કરીને વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કર્યો છે અને તેથી તેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ થવો જોઈએ

નહીં.

**અપીલ મંજૂર કરતાં, અદાલતે :**

**ઠરાવવામાં આવ્યું : ૧.૧. ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમો ૧૯૨, ૧૯૩, ૧૯૪ અને ૧૯૫ મૃતક વ્યક્તિની મિલકતોના સંરક્ષણ અને સુરક્ષા માટે અપનાવવામાં આવનારી કાર્યરીતિ અને પદ્ધતિઓ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. આ કાર્યવાહીઓ અનિવાર્યપણે વચગાળાના સ્વરૂપની અને આવશ્યકપણે સંક્ષિપ્ત પ્રકારની છે, જે નિયમિત દાવામાં પક્ષકારોના હકો અને અધિકારોના આખરી નિર્ધારણ સુધી કોણ કબજો મેળવવાનો કાયદેસરનો અધિકાર ધરાવે છે તે અદાલત દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે તેવી દાદ માંગતી અરજી દાખલ કરવા પર નિર્ભર રહે છે. [કપજ–ઈ–એફ]**

બિસો રામ વિરુદ્ધ એમ્પરર, કક ઇન્ડ. કેસીસ ૭કે, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

ક્લેરેન્સ પૈસ અને અન્ય વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, (૨૦૦૧) ૪ એસ.સી.સી. ૩૨૫, ટાંકવામાં આવ્યો.

**૧.૨. ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૧૯૪ હેઠળ આ બાબતમાં કોઇપણ પગલાં લેતાં પહેલાં, કબજો ધરાવનાર વ્યક્તિ કોઈ કાયદેસર માલિકી હક ધરાવતી નથી અને જો અરજી કરનાર વ્યક્તિને નિયમિત દાવાના સામાન્ય ઉપાય પર છોડી દેવામાં આવે તો તેને ગંભીર પ્રતિકૂળ અસર થવાની સંભાવના છે તેવા આધારના અસ્તિત્વ અંગે અદાલતને સંતોષ થવો આવશ્યક**

છે. કલમ ૧૯૪ હેઠળનો હુકમ સંક્ષિપ્ત નિર્ણયના સ્વરૂપનો છે અને જો ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૧૯૩ માં સમાવિષ્ટ શરતો પરિપૂર્ણ થતી હોય તો જ તે પસાર કરી શકાય છે. [૬૫૪–એચ; ૬૫૫–એ–બી]

૧.૩. કોઈ અત્યંત અસાધારણ કિસ્સામાં પણ સંક્ષિપ્ત નિર્ણયની અસર નિયમિત દાવા માટે બાધક બનતી નથી. ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ના ભાગ ૭ હેઠળની સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવેલા હુકમથી વ્યથિત વ્યક્તિએ પુનરીક્ષણ અરજી દ્વારા નહીં પરંતુ દીવાની દાવા દ્વારા ઉપાય મેળવવો જરૂરી છે. તે દાવો માલિકી હક સ્થાપિત કરીને કબજો મેળવવા માટેનો દાવો હોવો જોઈએ. તેથી, તે અનિવાર્યપણે એવી વ્યક્તિ દ્વારા જ થવો જોઈએ કે જેને માલિકી હકના આધારે આવા કબજાનો દાવો કરવા માટે પોતાનો માલિકી હક સ્થાપિત કરવાની જરૂર હોય. જ્યાં ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૧૯૪ હેઠળ વાદી વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૧૯૪ હેઠળના નિર્ણય દ્વારા જે હકનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો છે તેવો અધિકાર પોતે ધરાવે છે તે દર્શાવવાની સાબિતીનો ભારે બોજો વાદી પર રહે છે. [૬૫૫–બી–સી, ડી–ઈ; ૬૫૪–બી–સી]

ગૌરી શંકર વિરુદ્ધ દેબી પ્રસાદ, એ.આઈ.આર. (૧૯૨૯) નાગ. ૩૧૭; ભોબા તારણી વિરુદ્ધ પ્રફુલ્લ, ૧૪૦ ઇન્ડ. કેસ. ૩૭૯; ધીરેન્દ્ર વિરુદ્ધ ઇન્દ્ર ચંદ્ર, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૯) કલકત્તા પ૭૧; મહમ્મદ અલી વિરુદ્ધ

બિસ્મિલ્લા બેગમ, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૦) પી.સી. ૨૫૫; સહાદી વિરુદ્ધ ઉસ્માન અલી, ૧૮૪ ઈન્ડ. કેસ ૧૧૩; અહમદ વિરુદ્ધ પ્રતાપ, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૯) લાહોર ૪૩૮; એમડી. ઈસ્માઈલ વિરુદ્ધ હનુમાન, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૯) પી.સી. ૨૯૦ અને બયમ્મા વિરુદ્ધ પપન્ના, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૬) મદ્રાસ ૯૭૧, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

**૧.૪. જ્યાં સંક્ષિપ્ત નિકાલ કરવાને બદલે, પુરાવાનું ઊંડાણપૂર્વક વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું હોય અને નિર્ણાયક તારણો/નિર્ણયો પર પહોંચવામાં આવ્યું હોય, ત્યાં ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૧૯૨ હેઠળની અરજીનો નિકાલ કરતી વખતે પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાનો યોગ્ય ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તેમ કહી શકાય નહીં. [૬૫૫–ઈ–એફ]**

**૧.૫. વસિયતનામાની ખરીતા નિયમિત દાવામાં સાબિત કરવાની હોય છે. ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૧૯૨ હેઠળની અરજી પર કાર્યવાહી કરતી વખતે, સ્વાભાવિક રીતે જ વસિયતનામાની ખરીતા અંગે કંઈક વિચારણા થવી જરૂરી છે. પરંતુ તે, હાલના કેસમાં કરવામાં આવી છે તે રીતે નિર્ણાયક અને વિગતવાર સ્વરૂપે હોઈ શકે નહીં. [૬૫૫–જી–એચ]**

**૧.૬. મિલકતમાંનો અડધો હિસ્સો નિર્વિવાદપણે અપીલકર્તાની માલિકીનો હોવાથી, જિલ્લા ન્યાયાધીશ ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ ની કલમ ૧૯૨ હેઠળની અરજી પર કાર્યવાહી કરતી વખતે, જે વ્યક્તિનો માલિકી હક અને દાવાઓ ઓછામાં ઓછા અડધા હિસ્સાના સંબંધમાં વિવાદથી પર છે તેવી**

વ્યક્તિની તુલનાએ સામાવાળાને પ્રાધાન્ય આપીને સમગ્ર મિલકતનો કબજો સામાવાળાને સોંપી શક્યા ન હોત. [૬૫૫–જી–એચ; ૬૫૬–એ]

૨.૧. હકુમત વિવેકાધીન હોવાનું ઠેરવીને પુનરીક્ષણ અરજી ફગાવી દેવામાં હાઇકોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી હતી અને તે ગેરમાર્ગે દોરાઈ ગઈ હતી. તેણે વાસ્તવમાં આચરવામાં આવેલી ગંભીર ગેરકાયદેસરતાને પ્રોત્સાહન આપ્યું હતું, જેના પરિણામે ન્યાયની નિષ્ફળતા સર્જાઈ હતી. ન્યાયતંત્ર દ્વારા વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગ સંબંધિત સિદ્ધાંતો હાઇકોર્ટ દ્વારા ધ્યાને લેવામાં આવ્યા હોય તેમ જણાતું નથી. [૬૫૬–બી–સી; ૬૫૭–ઈ]

૨.૨. સામાન્ય રીતે, વિવેકબુદ્ધિ એટલે શું યોગ્ય અને ઉચિત છે તેની પારખ શક્તિ છે. કારકુની કે વહીવટી અધિકારીથી ભિન્ન, જો કોઈ ન્યાયાધીશને તેમની સમક્ષ લાવવામાં આવેલી બાબતો પર ન્યાયનિર્ણય કરવામાં કાયદા કે નિયમો દ્વારા અમુક છૂટછાટ કે સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી હોય, તો તે ન્યાયિક વિવેકબુદ્ધિ છે. તે વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગને મર્યાદિત અને નિયંત્રિત કરે છે, અને તેને સંપૂર્ણપણે નિરંકુશ, મનસ્વી કે પુનરાવલોકનમાંથી મુક્ત બનતી અટકાવે છે. આવી વિવેકબુદ્ધિ સામાન્ય રીતે નિહિત વાસ્તવિક અધિકારોના સંદર્ભમાં આપવાને બદલે સજા માટેની પ્રક્રિયા અથવા વહીવટી ખર્ચ સંબંધિત બાબતો પર આપવામાં આવે છે. જ્યારે કોઈ કાયદો ન્યાયાધીશને વિવેકબુદ્ધિ પ્રદાન કરે છે, ત્યારે તેનો અર્થ કાયદાના જાણીતા નિયમો અનુસાર નિયંત્રિત થતી ન્યાયિક વિવેકબુદ્ધિ છે, અને જેને તે આપવામાં આવી છે તે વ્યક્તિ વિવેકી છે તેવી

ધારણા હેઠળ તેની માત્ર ધૂન કે મનસ્વીતા નથી. [૬૫૬–સી; ૬૫૭–બી–ડી]

શાર્પ વિરુદ્ધ વેકફીલ્ડ, (૧૮૯૧) અપીલ કેસીસ ૧૭૩; એસ.જી. જયસિંઘાની વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૭) એસ.સી. ૧૪૨૭; હિન્ડસન એન્ડ કેર્સી, (૧૬૮૦) ૮ હાઉ. સ્ટે. ટ્રા. ૫૭; લી વિરુદ્ધ બજ રેલવે કંપની, (૧૮૭૧) એલ.આર. ૬ સી.પી. ૫૭૬ અને મોર્ગન વિરુદ્ધ મોર્ગન, (૧૮૬૯) એલ.આર. ૧ પી. એન્ડ એમ. ૬૪૪, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૩.૧. દસ્તાવેજનું અર્થઘટન કરતી વખતે, ભલે તે અંગ્રેજીમાં હોય કે પ્રાદેશિક ભાષામાં હોય, મૂળભૂત નિયમ વપરાયેલા શબ્દો પરથી આશય સુનિશ્ચિત કરવાનો છે; આસપાસના સંજોગો ધ્યાને લેવાના હોય છે; પરંતુ તે માત્ર વાસ્તવમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલા શબ્દોનો અભિપ્રેત અર્થ શોધી કાઢવાના હેતુ માટે જ છે. [૬૪૯–એ]

૩.૨. વસિયતનામું એ કાયદા અનુસાર વિધિવત રીતે નિષ્પાદિત લખાણમાં જ્યાં સુધી વ્યક્ત કરવામાં આવ્યા હોય તે હદ સુધી વ્યક્તિના વસિયતી આશયોનો સમગ્ર સરવાળો છે. વસિયતનામાનું અર્થઘટન કરતી વખતે અદાલતો દ્વારા અનુસરવાનો સર્વોપરી સિદ્ધાંત વસિયત કરનારના આશયને જાણી લેવાનો પ્રયાસ કરવાનો છે. જો વસિયત કરનાર વધુ માહિતગાર હોત અથવા તેમને વધુ સારી સલાહ મળી હોત તો તેમણે શું કર્યું હોત તે અંગે કોઈપણ અટકળ કે અનુમાનમાં પડ્યા વિના, સમગ્ર દસ્તાવેજનું એકસાથે વાંચન કરીને

**મુખ્યત્વે દસ્તાવેજની ભાષા પરથી જ આ આશય તારવવાનો રહે છે. [૬૪૮–એફ–જી; ૬૫૧–ડી–ઈ]**

લીમેજ વિરુદ્ધ ગુડબાન, એલ.આર. ૧ પી. એન્ડ ડી. ૫૭; ગ્રીન વિરુદ્ધ ટ્રાઇબ, (૧૮૭૮) ૯ સીએચ. ડી. ૨૩૧; એન.ડી. બાસુનું લો ઓફ સક્સેશન, ૬ઠ્ઠી આવૃત્તિ અને જ્ઞાનામ્બાલ અમ્માલ વિરુદ્ધ રાજુ ઐયર, એ.આઇ.આર. (૧૯૫૧) એસ.સી. ૧૦૩, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

વિલિયમ્સનું વિલ્સ એન્ડ ઇન્ટેસ્ટેટ સક્સેશન પૃ. ૫, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

**૩.૩. વસિયતનામાની ભાષાનું અર્થઘટન કરતી વખતે અદાલત પોતાની જાતને વસિયત કરનારની આરામખુરશીમાં મૂકવા માટે હકદાર છે અને માત્ર ઉપયોગમાં લેવાયેલા શબ્દો સિવાયની અન્ય બાબતોને પણ ધ્યાનમાં રાખવા માટે બંધાયેલી છે. તેણે આસપાસના સંજોગો, વસિયત કરનારની સ્થિતિ, તેમના પારિવારિક સંબંધો અને તેઓ કોઈ વિશિષ્ટ અર્થમાં શબ્દોનો પ્રયોગ કરશે તેવી સંભાવનાને ધ્યાને લેવી જોઈએ. પરંતુ આ બધું માત્ર વસિયતનામાના સાચા અર્થઘટન પર પહોંચવા માટે અને તે વિશિષ્ટ વસિયત કરનાર દ્વારા તે દસ્તાવેજમાં પ્રયોજવામાં આવેલી ભાષાનો અર્થ સુનિશ્ચિત કરવા માટેનું એક સહાયક સાધન માત્ર છે. [૬૪૯–બી–સી]**

વીરાત્તલિંગમ વિરુદ્ધ રમેશ, એ.આઇ.આર. (૧૯૯૦) એસ.સી. ૨૨૦૧, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૩.૪. વસિયત કરનારનો સાચો આશય છૂટાછવાયા શબ્દપ્રયોગોને મહત્વ આપીને નહીં, પરંતુ વસિયતનામાની તમામ જોગવાઈઓ સાથે તેનું સમગ્રપણે વાંચન કરીને અને તે પૈકીની કોઈપણ જોગવાઈને નિરર્થક કે વિરોધાભાસી ગણીને અવગણ્યા વિના તારવવાનો હોય છે. અદાલતે, જો શક્ય હોય તો, કોઈપણ શબ્દપ્રયોગને નિષ્ક્રિય કરી દે તેવા અર્થઘટનને બદલે દરેક શબ્દપ્રયોગને કંઈક અસર આપતા અર્થઘટનનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ. વસિયત કરનાર જે સંજોગો હેઠળ પોતાનું વસિયતનામું કરે છે તે સંજોગો, જેમ કે તેમની મિલકતની સ્થિતિ, તેમના કુટુંબની મિલકત અને તેના જેવી બાબતો અદાલત ધ્યાને લેશે. જ્યાં દસ્તાવેજમાં પ્રયોજાયેલા પ્રત્યેક શબ્દને પૂર્ણ પ્રભાવ આપીને દેખીતી રીતે પરસ્પર વિરોધી વ્યવસ્થાઓ વચ્ચે સુમેળ સાધી શકાતો હોય, ત્યાં વસિયત કરનાર દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા શબ્દોના સ્પષ્ટ અર્થને સીમિત કરવાની અસર ધરાવતા અર્થઘટનને બદલે આવા સુમેળકારી અર્થઘટનને સ્વીકારવું જોઈએ. વધુમાં, જ્યાં બે વ્યાજબી અર્થઘટનો પૈકીનું એક નિર્વસિયત સ્થિતિ તરફ દોરી જતું હોય, ત્યાં તે અર્થઘટનને એવા અર્થઘટનની તરફેણમાં ફગાવી દેવું જોઈએ કે જે આવો કોઈ અંતરાલ ઊભો ન કરતું હોય. [૬૪૯–ડી–એફ]

૩.૫. જ્યાં સુધી કાયદો તેને અસર આપતાં અટકાવતો ન હોય ત્યાં સુધી, કાયદેસર રીતે શક્ય હોય તે હદ સુધી વસિયતનામામાં સમાવિષ્ટ પ્રત્યેક વ્યવસ્થાને અસર આપવી જોઈએ. જો ઉત્તરોત્તર હિત પ્રદાન કરતી બે પરસ્પર વિરોધી જોગવાઈઓ હોય, અને જો પ્રથમ નિર્મિત હિત માન્ય હોય, તો

**ત્યારપછીનું હિત અમલી બની શકતું નથી; પરંતુ અર્થઘટન કરતી અદાલત આવા વિરોધાભાસને ટાળવા માટે શક્ય તેટલી મહત્તમ હદ સુધી પ્રયાસ કરશે, જેથી વસિયતનામામાં સમાવિષ્ટ પ્રત્યેક વસિયતી આશયને શક્ય હોય તેટલી હદ સુધી અસર આપી શકાય. [૬૪૯–એફ–એચ]**

રામ ગોપાલ વિરુદ્ધ નંદ લાલ, એ.આઇ.આર. (૧૯૫૧) એસ.સી. ૧૩૯; જ્ઞાનામ્બાલ અમ્માલ વિરુદ્ધ રાજુ ઐયર, એ.આઇ.આર. (૧૯૫૧) એસ.સી. ૧૦૩; રાજ બજરંગ બહાદુર સિંઘ વિરુદ્ધ ઠકુરાઇન ભક્તરાજ ખેર, એ.આઇ.આર. (૧૯૫૩) એસ.સી. ૭; પ્યારે લાલ વિરુદ્ધ રામેશ્વર દાસ, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૩) એસ.સી. ૧૭૦૩; રામચંદ્ર વિરુદ્ધ હિલ્ડા બ્રાઈટ, એ.આઇ.આર. (૧૯૬૪) એસ.સી. ૧૩૨૩ અને નવનીત લાલ વિરુદ્ધ ગોકુલ, એ.આઇ.આર. (૧૯૭૬) એસ.સી. ૭૯૪, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

**૩.૬. વસિયતનામામાં ઘણી કલમો હોઈ શકે છે અને પાછળની કલમ અગાઉની કલમ સાથે અસંગત હોઈ શકે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં, વસિયત કરનારના છેલ્લા આશયને અસર આપવામાં આવે છે અને આ આધારે જ પાછળની કલમ અગાઉની કલમ પર પ્રભાવી રહે છે તેમ ઠેરવવામાં આવે છે. આ બાબત સુપ્રસિદ્ધ કાનૂની સૂત્ર "કમ ડ્યુઓ ઇન્ટર સે પગ્નાન્ટિયા રિપેરિયુન્ટુર ઇન ટેસ્ટામેન્ટો અલ્ટીમમ રેટમ એસ્ટ" દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે. જો વિવિધ કલમો વચ્ચે સુમેળ સાધી શકાતો ન હોય, તો અર્થઘટનના આ નિયમનો આશરો લઈ શકાય છે. એ બાબત નોંધવી ઘટે કે વસિયતનામાના અર્થઘટનના નિયમો એ**

વેચાણ દસ્તાવેજ, અથવા બક્ષિસ દસ્તાવેજ, અથવા ગીરો દસ્તાવેજ, કે તે બાબતે જેના દ્વારા સ્થાવર મિલકતમાં હિતનું સર્જન થતું હોય તેવા અન્ય કોઈપણ દસ્તાવેજ જેવા અન્ય દસ્તાવેજોના અર્થઘટનનું નિયમન કરતા નિયમોથી ભિન્ન છે. જ્યારે આવા અન્ય દસ્તાવેજોમાં, જો અગાઉના અને ત્યારપછીના ભાગ વચ્ચે અથવા તેમાં સમાવિષ્ટ વિશિષ્ટ કલમો વચ્ચે આપસી અસંગતતા હોય, તો અગાઉનો ભાગ પાછળના ભાગ પર પ્રભાવી રહે છે; જે વસિયતનામાને લાગુ પડતા અર્થઘટનના નિયમથી વિપરીત છે, કે જેમાં પાછળનો ભાગ, કલમ કે અંશ અગાઉના ભાગ પર એ સિદ્ધાંતના આધારે પ્રભાવી બને છે કે વસિયતનામાની બાબતમાં વસિયત કરનાર હંમેશા પોતાનો વિચાર બદલી શકે છે અને અગાઉના ભાગમાં કે અગાઉના પ્રસંગે કરવામાં આવેલી વસિયતના સ્થાને અન્ય હિતનું સર્જન કરી શકે છે. [૬૫૦–એ–બી, ઈ–એચ]

જારમન ઓન વિલ્સ, ૧લી આવૃત્તિ, પૃ. ૧૧; સ્કુલર્સ લો ઓફ વિલ્સ; કૈવેલીક્કલ અંબુન્હી વિરુદ્ધ એચ. ગણેશ ભંડારી, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૫) એસ.સી. ૨૪૯૧; હેમન્ડ વિરુદ્ધ ટ્રેહાર્ને, (૧૯૩૮) ૩ ઓલ ઈ.આર. ૩૦૮ અને રામેશ્વર વિરુદ્ધ બલરાજ, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૫) પી.સી. ૧૮૭, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૩.૭. એક વસિયતનામાના શબ્દોની બીજા વસિયતનામાના શબ્દો સાથે સરખામણી કરવી અથવા અહેવાલ થયેલા કેસોમાં જે વસિયતનામાઓ પર નિર્ણયો આપવામાં આવ્યા છે, તે પૈકી કયા વસિયતનામા સાથે અદાલત સમક્ષ

રહેલું વસિયતનામું નિકટતમ સામ્ય ધરાવે છે તે શોધી કાઢવાનો પ્રયાસ કરવો, તે ભાગ્યે જ લાભદાયી હોય છે. અગાઉના ચુકાદાઓ માત્ર ત્યાં સુધી જ સહાયક નીવડે છે જ્યાં સુધી તેઓ અર્થઘટનના અમુક સામાન્ય સિદ્ધાંતો સ્થાપિત કરવાનો આશય ધરાવતા હોય. [કલમ ૫૧–સી–ડી]

૩.૮. વારસાના સામાન્ય ક્રમમાં ફેરફાર કરવા માટે વસિયતનામું કરવામાં આવે છે અને બાબતોના મૂળ સ્વભાવથી જ, તેનું પરિણામ સ્વાભાવિક વારસદારના હિસ્સામાં કાં તો ઘટાડો થવામાં અથવા તેને તેના હિસ્સાથી વંચિત રાખવામાં આવવું અનિવાર્ય છે. જો કોઈ વ્યક્તિ પોતાની મિલકત પોતાના સ્વાભાવિક વારસદારોને મળે તેવો આશય ધરાવતી હોય, તો વસિયતનામું કરવાની કોઈ જ જરૂરિયાત રહેતી નથી. એ વાત સાચી છે કે વસિયતનામું રજૂ કરનારે તમામ શંકાસ્પદ સંજોગોનું નિવારણ કરવું પડે છે. શંકા એટલે સંશય, અટકળ કે અવિશ્વાસ. પરંતુ સ્વાભાવિક વારસદારોને કાં તો બાકાત રાખવામાં આવ્યા હોય અથવા તેમને ઓછો હિસ્સો આપવામાં આવ્યો હોય તે હકીકત, અન્ય કોઈ બાબત વિના કેવળ પોતાની રીતે જ, શંકાસ્પદ સંજોગ ગણી શકાય નહીં, ખાસ કરીને એવા કિસ્સામાં કે જ્યાં વસિયત સંતાનની તરફેણમાં કરવામાં આવી હોય. [કલમ ૩૦–બી–સી]

એચ. વેંકટાચલા અય્યંગાર વિરુદ્ધ બી.એન. થિમ્માજમ્મા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૯) એસ.સી. ૪૪૩; રાણી પૂર્ણિમા દેબી અને અન્ય વિરુદ્ધ કુમાર ખગેન્દ્ર નારાયણ દેબ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૨)

એસ.સી. ૫૬૭; શશી કુમાર બેનર્જી અને અન્ય વિરુદ્ધ સુબોધ કુમાર બેનર્જી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૪) એસ.સી. ૫૨૯; પી.પી.કે. ગોપાલન નંબિયાર વિરુદ્ધ પી.પી.કે. બાલકૃષ્ણન નંબિયાર અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૫) એસ.સી. ૧૮૮૨; પુષ્પાવતી અને અન્ય વિરુદ્ધ ચંદ્રજા કદંબા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૨) એસ.સી. ૨૪૯૨ અને રવીન્દ્ર નાથ મુખર્જી અને અન્ય વિરુદ્ધ પંચાનન બેનર્જી (મૃત) કાનૂની વારસદારો મારફતે અને અન્ય, [૧૯૯૫] ૪ એસ.સી.સી. ૪૫૯, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

**દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર : દીવાની અપીલ નં. ૯૭૨૬/૨૦૦૩.**

કેરળ હાઇકોર્ટ દ્વારા સી.આર.પી. નં. ૯૧૭/૨૦૦૧ માં આપવામાં આવેલા તારીખ ૩.૪.૨૦૦૨ ના ચુકાદા અને હુકમ સામે.

અપીલકર્તાઓ તરફથી કે.કે. વેણુગોપાલ, એ. રઘુનાથ, ગુરુ કૃષ્ણ કુમાર અને સી.વી. ગોવિંદન.

સામાવાળા તરફથી સુબ્રમોણ્યમ પ્રસાદ, અભય કુમાર, ગોપાલ કૃષ્ણ અને એસ.એન. ઝા.

**કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ અરિજીત પસાયત દ્વારા આપવામાં આવેલ.**

પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

જ્યારે અંગત પ્રેમ અને સ્નેહ કરતાં ભૌતિક સંપત્તિ માટેની લાલસા વધુ

પ્રબળ બની જાય છે, ત્યારે અદાલતોની પરસાળોમાં લાંબો સમય પસાર કરવો પડે તે તેનું અનિવાર્ય પરિણામ છે અને હાલનો કેસ પણ તેનો કોઈ અપવાદ નથી. ભારતીય વારસા અધિનિયમ, ૧૯૨૫ (ટૂંકમાં 'અધિનિયમ') ની કલમ ૧૯૨ થી ૧૯૫ હેઠળ શરૂ કરવામાં આવેલી એક કાર્યવાહીમાં, જિલ્લા અદાલત, કોઝિકોડ દ્વારા એક વસિયતનામાની માન્યતા અને સત્યાર્થતાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો હતો અને સદર કાર્યવાહીમાં આવો ન્યાયનિર્ણય કરવાની પરવાનગી ન હોવાની અપીલકર્તાઓની રજૂઆતને નકારી કાઢીને, કેરળ હાઇકોર્ટે દીવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૦૮ (ટૂંકમાં 'સંહિતા') ની કલમ ૧૧૫ હેઠળ તેમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.

જે પૃષ્ઠભૂમિમાં આ મુકદ્દમો આ અદાલત સમક્ષ પહોંચ્યો છે તે મૂળભૂત રીતે નીચે મુજબ છે:

કાલિકટ શહેરના મધ્યભાગમાં યુ.કે. સંકુન્ની રોડ (અરજદારના પિતા સ્વર્ગસ્થ શ્રી યુ.કે. સંકુન્નીના નામ પરથી બનેલા માર્ગ) પર આવેલા અરજદારના ભવ્ય પૈતૃક ઘરનો સામાવાળા દ્વારા કથિત રીતે ગેરકાયદે કબજો કરી લેવાના કૃત્યથી વ્યથિત થઈને, અરજદાર નં. ૧ એ અધિનિયમની કલમ ૧૯૨ થી ૧૯૫ હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી. સદર કાર્યવાહી અધિનિયમના ભાગ ૭ હેઠળ હોવાથી તેનું સ્વરૂપ સંક્ષિપ્ત હતું, જે માત્ર પૈતૃક કૌટુંબિક ઘર અને બે ગેરેજના કબજાના મુદ્દા પૂરતી જ મર્યાદિત હતી. ન્યાયિક રીતે એ સ્વીકારવામાં આવેલું છે કે આવી કાર્યવાહીમાં જ્યાં માત્ર કબજાનો જ મુદ્દો હોય, ત્યાં માલિકી હકના

પ્રશ્નની વિગતવાર તપાસ થઈ શકતી નથી. તેણીના જણાવ્યા અનુસાર, સામાવાળા (ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધન) એ સદર કાર્યવાહીમાં એક બનાવટી વસિયતનામું રજૂ કર્યું હતું અને તેના પર ન્યાયનિર્ણય કરવાની માંગણી કરી હતી, જેની સામે અરજદાર નં. ૧ એ વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. વાસ્તવમાં, અરજદાર નં. ૧ એ કથિત વસિયતનામાના ન્યાયનિર્ણય સામે વાંધો ઉઠાવતી એક અલગ અરજી (આઈ.એ. નં. ૨૯૭૬/૨૦૦૦) દાખલ કરી હતી, કારણ કે સંક્ષિપ્ત સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી જિલ્લા અદાલત આવું કરવા માટે કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ધરાવતી નહોતી. સામાવાળા (ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધન) દ્વારા જ્યારે સાક્ષીઓ રજૂ કરવામાં આવ્યા તે સમયે પણ અરજદાર નં. ૧ એ પોતાના વાંધાઓનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો. આ તમામ બાબતો છતાં, જિલ્લા અદાલત વસિયતનામાની સત્યાર્થતા પર ન્યાયનિર્ણય કરવા તરફ આગળ વધી અને કેવળ તે જ આધાર પર મિલકતનો કબજો સામાવાળાને સોંપી આપ્યો. પક્ષકારોની સંમતિ ટાંકીને જિલ્લા અદાલતે અધિકારક્ષેત્રના આ અધિગ્રહણને વાજબી ઠેરવ્યું હતું. અરજદારોના જણાવ્યા મુજબ આ બાબત સ્પષ્ટપણે ભૂલભરેલી હતી અને તેનાથી વિપરીત અરજદાર નં. ૧ એ કાર્યવાહીના સદર માર્ગ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો. દરમિયાન મૂળ સામાવાળા ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધનનું અવસાન થયું છે, અને તેમના કાનૂની વારસદારોને પક્ષકાર તરીકે જોડવામાં આવ્યા છે.

તેથી, અરજદાર નં. ૧ એ હાઇકોર્ટ સમક્ષ પુનરીક્ષણ અરજી દાખલ કરીને જિલ્લા જજના અધિકારક્ષેત્રના અભાવનો મૂળભૂત મુદ્દો ફરીથી ઉપસ્થિત કર્યો, અને માલિકી હક પર વિચારણા કરવા માટે જિલ્લા અદાલતના અધિકારક્ષેત્રના

અભાવના સંબંધમાં ઉઠાવવામાં આવેલા ચોક્કસ વાંધાઓ તરફ ધ્યાન દોર્યું. સામાવાળાના દાવાનો નિર્ણય યોગ્ય ફોરમ સમક્ષ યોગ્ય કાર્યવાહીમાં થવો જોઈતો હતો તે દલીલ સાથે હાઇકોર્ટે સંમતિ દર્શાવી હતી. અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્ન પરની રજૂઆતોનો ઉલ્લેખ કરતાં, હાઇકોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

> "આ કેસમાં, વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કરવા માટે નીચલી અદાલત પાસે અધિકારક્ષેત્ર નહોતું તેવી પુનરીક્ષણ અરજદારની કોઈ દલીલ નથી. એકમાત્ર દલીલ એ છે કે નીચલી અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો હુકમ ગેરકાયદે છે કારણ કે ઉપરોક્ત સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહીમાં, કે જેમાં નીચલી અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો આશરો માત્ર વાસ્તવિક કબજા અંગેના વિવાદના નિરાકરણ માટે જ લેવામાં આવ્યો હતો, તેમાં ૧ લા સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલા વસિયતનામાની સત્યાર્થતા, કાયદેસરતા અને માન્યતા પર વિચારણા કરીને અદાલતે પોતાનામાં નિહિત ન હોય તેવા અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કર્યો છે."

પરિશિષ્ટવાળી મિલકત એ રહેણાંક મકાન અને કમ્પાઉન્ડ છે, જે સ્વર્ગસ્થ સંકુન્નીની માલિકીની હતી. સંકુન્નીને બે પુત્રીઓ હતી, અરજદાર નં. ૧ અને તેણીની મોટી બહેન રાણી સિદ્ધન, જે મૂળ સામાવાળા ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધનના પત્ની હતા. સંકુન્નીના મૃત્યુ પછી, તે મિલકત સમાન અધિકારો સાથે અરજદાર નં. ૧ અને સામાવાળા ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધનના પત્નીમાં ઊતરી આવી હતી. અરજદાર નં. ૧ ના લગ્ન સામાવાળા ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધનના નાના ભાઈ ડૉ. રાજન

સાથે થયા હતા અને તેઓ ઇંગ્લેન્ડમાં સાથે રહેતા હતા. અરજદાર નં. ૧ ની બહેન શ્રીમતી રાણી સિદ્ધન નિઃસંતાન મૃત્યુ પામ્યા હતા. તેથી, અરજદાર નં. ૧ એ એવી રજૂઆત કરી હતી કે હિન્દુ વારસા અધિનિયમ, ૧૯૫૬ (ટૂંકમાં 'વારસા અધિનિયમ') ની કલમ ૧૫(૨)(એ) હેઠળ તેણી પોતાની બહેન શ્રીમતી રાણી સિદ્ધનની કાયદેસરની વારસદાર છે. તેણીએ એવો આક્ષેપ કર્યો હતો કે પરિશિષ્ટવાળી મિલકતમાં લેશમાત્ર પણ હક ન ધરાવતા સામાવાળા ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધને, પોતે શ્રીમતી રાણી સિદ્ધનના પતિ હોવાની સ્થિતિનો ગેરલાભ ઉઠાવીને, તે મિલકત પર ગેરકાયદેસર રીતે કબજો જમાવી લીધો હતો, અને તે મિલકતનો બગાડ કરે તથા તેને નુકસાન પહોંચાડે તેવી સંભાવના હતી. ક્યુરેટરની નિમણૂક કરવાની માંગણી સાથે અરજદાર નં. ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી આઈ.એ. નં. ૩૬૩/૧૯૯૬ માં થયેલા એકતરફી હુકમ અનુસાર, નીચલી અદાલતે તારીખ ૨૦.૨.૧૯૯૬ ના રોજ એક ક્યુરેટરની નિમણૂક કરી હતી અને તેમને મિલકતનો તાત્કાલિક કબજો સંભાળી લેવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. તે મુજબ, તેમણે સામાવાળા ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધન પાસેથી મિલકતનો કબજો મેળવી લીધો હતો. જોકે નીચલી અદાલત દ્વારા ક્યુરેટરની નિમણૂક કરતા હુકમને હાઇકોર્ટ સમક્ષ સી.એમ.એ. નં. ૧૧૧/૯૬ માં પડકારવામાં આવ્યો હતો, તેમ છતાં ક્યુરેટરે મિલકતનો કબજો પહેલેથી જ મેળવી લીધો હોવાથી સદર અદાલતે તે હુકમમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ કર્યો નહોતો અને નીચલી અદાલતને અધિનિયમની કલમ ૧૯૪ હેઠળ તપાસ હાથ ધરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

સામાવાળા ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધનનો એવો કેસ હતો કે, તેમના અને તેમની

પત્ની શ્રીમતી રાની સિદ્ધન દ્વારા નિષ્પાદિત કરવામાં આવેલા સંયુક્ત વસિયતનામા મુજબ, તેઓ તેમની તમામ અસ્કયામતોના એકમાત્ર વારસદાર છે અને પરિશિષ્ટવાળી મિલકતમાંનો તેમનો હિસ્સો તેમનામાં નિહિત થયો છે અને તે અનુસાર, આ મિલકતોમાં અડધો હિસ્સો મેળવવા હકદાર વ્યક્તિ તરીકે તેઓ પરિશિષ્ટવાળી મિલકતનો કબજો મેળવવા હકદાર છે.

જિલ્લા અદાલત, કોઝિકોડે સક્સેશન ઓ.પી. નંબર ૩૮/૯૬ માં તારીખ ૩૦.૩.૨૦૦૧ ના રોજના ચુકાદા દ્વારા એવું ઠરાવ્યું હતું કે કથિત વસિયતનામું સાબિત થયું હતું, અને વધુમાં ક્યુરેટરને મુક્ત કરવાનો તથા તમામ હિસાબો અને મિલકતનું ઓડિટ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો તેમજ સામાવાળા ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધનને કબજો સોંપવાનો આદેશ આપ્યો હતો. હાઇકોર્ટે સદરહું હુકમમાં કોઈ હસ્તક્ષેપ ન કર્યો હોવાથી, આ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.

વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કે.કે. વેણુગોપાલના જણાવ્યા અનુસાર, જિલ્લા અદાલત, કોઝિકોડ અને હાઇકોર્ટના બંને ચુકાદાઓ ક્યારેય સુધારી ન શકાય તેવી ગંભીર કાનૂની ક્ષતિઓ અને ખામીઓથી દૂષિત છે. કેરળ હાઇકોર્ટ તેમજ આ અદાલત સહિતની વિવિધ અદાલતો દ્વારા વખતોવખત પસાર કરવામાં આવેલા અનેકવિધ હુકમોને ધ્યાને લેતાં, સદરહુ અધિનિયમની કલમ ૧૯૨ હેઠળની કાર્યવાહીમાં પ્રસ્તુત વસિયતનામાની ખરીતા અંગે ન્યાયનિર્ણય કરવાનો કોઈ અવકાશ કે ક્ષેત્રાધિકાર ન હતો. આ કાર્યવાહીઓ મૂળભૂત રીતે સંપૂર્ણપણે સંક્ષિપ્ત પ્રકારની છે. અહીં એ બાબત ખાસ નોંધવા જેવી છે કે કહેવાતા અનુપ્રમાણિત

કરનાર સાક્ષીઓએ કોઈપણ પ્રકારે સદરહુ વસિયતનામાનું વિધિવત નિષ્પાદન સાબિત કર્યું ન હતું. અગાઉ અનુપ્રમાણિત કરનાર સાક્ષીઓ પૈકીના એક સાક્ષીની કમિશન મારફતે તપાસ કરવા સારુ એક અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને તે અરજી વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ દ્વારા નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. વસિયતનામાની ખરીતા માત્ર દીવાની દાવો દાખલ કરીને જ સ્થાપિત કરવાની હોય છે અને અધિનિયમની કલમ ૧૯૨ હેઠળની સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહી તેનો કોઈપણ રીતે વિકલ્પ બની શકે નહીં. જોકે આ તમામ મહત્ત્વપૂર્ણ પાસાઓ હાઇકોર્ટ સમક્ષ સ્પષ્ટપણે રજૂ કરવામાં આવ્યા હોવા છતાં, હાઇકોર્ટે એવી ભૂલભરેલી છાપ પર આગળ વધી હતી કે પક્ષકારોએ આ વિવાદિત મુદ્દાના ન્યાયનિર્ણય માટે પોતાની સંમતિ આપી હોવાના કારણે તેમાં કોઈ ભૂલ થયેલી ન હતી. અપીલકર્તાઓ દ્વારા કાર્યવાહીના વિવિધ તબક્કે લેવાયેલા સ્પષ્ટ વલણ તથા વસિયતનામું સાચું અને ખરું હતું કે નહીં તે પ્રશ્નનો ન્યાયનિર્ણય યોગ્ય કાર્યવાહીમાં જ થવો જોઈએ તે બાબતનો આ અદાલત સહિતની વિવિધ અદાલતો દ્વારા કરવામાં આવેલા સ્વીકારને ધ્યાને લેતાં, હાઇકોર્ટનું આવું તારણ સ્પષ્ટપણે ભૂલભરેલું હતું. ખુદ વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશે પોતે પણ તેના માત્ર થોડા મહિનાઓ પૂર્વે જ આ જ પ્રમાણે ઠરાવ્યું હતું. એટલું જ નહીં પરંતુ હાઇકોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરાયેલા કારણોમાં પણ ખાસ અને સ્પષ્ટપણે આ જ બાબત જણાવવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, હાઇકોર્ટે આ તમામ મુખ્ય પાસાઓની સદંતર અવગણના કરી હતી અને પોતાની હકૂમત માત્ર વિવેકાધીન હોવાનું ઠરાવીને રિવિઝન અરજીને ફગાવી દીધી હતી. જ્યાં કાયદાના મહત્ત્વના પ્રશ્નો સમાવિષ્ટ હતા તેવા આ પ્રકારના કેસમાં હસ્તક્ષેપ

શા માટે વાજબી ન હતો તેવા તારણને યોગ્ય ઠેરવવા માટે હાઇકોર્ટે કોઈ પણ કારણ દર્શાવ્યું નથી. પક્ષકારોની સંમતિથી હકૂમત પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી એવું અવલોકન કર્યા પછી પણ, હાઇકોર્ટે અગાઉ પસાર કરવામાં આવેલા તે વિવિધ હુકમોની સંપૂર્ણપણે ઉપેક્ષા કરી હતી કે જેમાં સ્પષ્ટ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો કે વર્સિયતનામાની ખરીતા યોગ્ય કાય વાહીમાં જ સ્થાપિત કરવાની હતી. એવી વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વિદ્વાન જિલ્લા ન્યાયાધીશ તેમજ હાઇકોર્ટના તારણોમાં રહેલી સ્પષ્ટ ક્ષતિ સ્વયંસ્પષ્ટ છે, કારણ કે જ્યારે સ્વીકૃતપણે ખુદ સામાવાળાના પોતાના જણાવ્યા અનુસાર પણ તેમાંનો અડધો હિસ્સો અપીલકર્તા નંબર ૧ નો છે, તેવા સંજોગોમાં સમગ્ર મકાન સામાવાળા ડૉ. ટી.સી. સિદ્ધનને સોંપી દેવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો. એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે યોગ્ય અદાલતી ન્યાયનિર્ણય ન થાય ત્યાં સુધી, અપીલકર્તા નંબર ૧ અદાલતમાં નિયમિતપણે મધ્યવર્તી નફો જમા કરાવશે તેવી શરતને આધીન રહીને આ મિલકત તેમને સોંપી શકાય છે; અન્યથા આ મિલકત અજાણી ત્રાહિત વ્યક્તિઓના હાથમાં જતી રહેવાની સંભાવના રહેલી છે અને આ મિલકત એક પૈતૃક મકાન હોવાના કારણે, કોઈ દૂરના સંબંધી અથવા તદ્દન બહારના ત્રાહિત વ્યક્તિઓની સરખામણીએ સીધા વંશજને તેમાંથી બહાર રાખવું એ માત્ર અયોગ્ય જ નહીં, પરંતુ અન્યાયી પણ બનશે.

તેના પ્રત્યુત્તરમાં, સામાવાળાઓ તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલે એવી રજૂઆત કરી હતી કે મૃતક વ્યક્તિની મિલકતના સંરક્ષણ સંબંધિત અધિનિયમના ભાગ ૭ માં સમાવિષ્ટ કલમ ૧૯૨ હેઠળ ન્યાયનિર્ણય કરતી

વખતે, પક્ષકારોના પરસ્પર વિરોધી દાવાઓ અંગે તારણ નોંધવું આવશ્યક બને છે અને કાયદેસરના માલિકી હકના પ્રશ્ન પર પ્રથમદર્શનીય મત વ્યક્ત કરવો જરૂરી હોય છે અને પ્રસ્તુત કેસમાં અદાલતે તે જ કર્યું છે; જિલ્લા અદાલત સમક્ષ થયેલા આવા ન્યાયનિર્ણય માટે અપીલકર્તાએ અગાઉથી સંમતિ આપી દીધી હોવાથી, હવે તેઓ તેમાંથી ફરી જઈને એવી દલીલ કરી શકે નહીં કે કોઈ સંમતિ આપવામાં આવી ન હતી. જ્યારે અદાલતે આવું ચોક્કસ તારણ નોંધી લીધું હોય, ત્યારે ઉપલી અદાલત સમક્ષ તેના પર પ્રશ્ન ઉઠાવવાનો કોઈ કાનૂની અધિકાર રહેતો નથી. આ નિર્ણય કાયમી માલિકી હક અંગેનો નથી પરંતુ માત્ર કબજાના પ્રશ્ન પૂરતો સીમિત છે. કલમ ૨૦૯ આવા સંક્ષિપ્ત નિર્ણયના અંતિમ પરિણામ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. ક્લેરેન્સ પૈસ અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, [૨૦૦૧] ૪ એસ.સી.સી. ૩૨૫ ના ચુકાદા પર ભારપૂર્વક આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો; વિશેષ કરીને તેના ફકરા ૬ પર, જ્યાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે કેટલાક ચોક્કસ હેતુઓ માટે વસિયતનામાને ધ્યાને લઈ શકાય છે. જિલ્લા અદાલત દ્વારા ચોક્કસ સમયમર્યાદાની અંદર આ બાબતનો આખરી નિકાલ કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હોવાથી, પ્રથમદર્શનીય માલિકી હકના પ્રશ્ન પર નિર્ણય નોંધવો અનિવાર્ય બન્યો હતો અને તેથી ટ્રાયલ કોર્ટ તથા હાઇકોર્ટના ચુકાદાઓમાં કોઈપણ પ્રકારના હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી.

"વિલ" એ લેટિન શબ્દ "voluntas" નો અનુવાદ છે, જે વસિયત કરનારના ઇરાદાને વ્યક્ત કરવા માટે રોમન કાયદાના લખાણોમાં વપરાતો એક શબ્દ હતો. એ બાબત મહત્ત્વપૂર્ણ છે કે આ અમૂર્ત સંજ્ઞા ધીમે ધીમે એ

દસ્તાવેજનો અર્થ ધરાવતી થઈ ગઈ છે કે જેમાં તે ઈરાદો સમાવિષ્ટ હોય છે. અંગ્રેજી કાયદાની અન્ય કેટલીક સંજ્ઞાઓની બાબતમાં પણ આવું જ બન્યું છે, જ્યાં મૂર્ત સ્વરૂપે અમૂર્ત સ્વરૂપનું સ્થાન લઈ લીધું છે – ઓબ્લિગેશન, બોન્ડ, કોન્ટ્રાક્ટ તેના અન્ય ઉદાહરણો છે (જુઓ: સાલમંડ ઓન જ્યુરિસપ્રુડન્સ, ૧૧મી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૨૭૨). "ટેસ્ટામેન્ટ" શબ્દ "testatio mentis" પરથી ઉતરી આવ્યો છે, જે મનના દૃઢ સંકલ્પની સાક્ષી પૂરે છે. વસિયતનામું એ એક એવો દસ્તાવેજ છે કે જેના દ્વારા મિલકતનો માલિક પોતાના મૃત્યુ પછી અમલમાં આવે તે રીતે પોતાની મિલકતની વ્યવસ્થા કરે છે, અને તે પોતાના સ્વભાવથી જ પરિવર્તનક્ષમ હોય છે તેમજ તેના જીવનકાળ દરમિયાન રદ કરી શકાય તેવું હોય છે (જુઓ: બ્લેક્સ લો ડિક્શનરી, ૭મી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૧૫૯૨). જાર્મનના જણાવ્યા અનુસાર: "વસિયતનામું એ એક એવો દસ્તાવેજ છે કે જેના દ્વારા કોઈ વ્યક્તિ પોતાના મૃત્યુ પછી અમલમાં આવે તે રીતે પોતાની મિલકતની વ્યવસ્થા કરે છે, અને જે પોતાના સ્વભાવથી જ પરિવર્તનક્ષમ હોય છે તેમજ તેના જીવનકાળ દરમિયાન રદ કરી શકાય તેવું હોય છે." (જુઓ: જાર્મન ઓન વિલ્સ, ૧લી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૧૧). આ વ્યાખ્યા અનેક નિર્ણયોમાં સ્વીકારવામાં આવી છે. (જુઓ: બિથલદાસ વિરુદ્ધ ભગવાનદાસ, એ.આઈ.આર. (૧૯૪૭) પી.સી. ૧૭૯). બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કાયદા અનુસાર વિધિવત રીતે નિષ્પાદિત કરીને લેખિત સ્વરૂપે વ્યક્ત કરવામાં આવ્યા હોય તે હદ સુધી, વસિયતનામું એ મનુષ્યના વસિયતી ઈરાદાઓનો સમુચ્ચય છે. (જુઓ: જાર્મન ઓન વિલ્સ; એન.ડી. બાસુઝ લો ઓફ સક્સેશન, ૬ઠ્ઠી આવૃત્તિ અને જ્ઞાનમ્બલ અમ્માલ

વિરુદ્ધ રાજુ ઐયર, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૧) એસ.સી. ૧૦૩).

વસિયતનામું એ મિલકતની વસિયતી વ્યવસ્થા કરતો એક દસ્તાવેજ છે. તે વસિયતી સત્તાનો પ્રયોગ છે, જેનો અર્થ મિલકતમાં પોતાના ઉત્તરાધિકારી તરીકે કોઈ વ્યક્તિની નિમણૂક કરવી અથવા તેને વારસદાર બનાવવી થાય છે. વસિયતનામું સ્વભાવગત રીતે જ વિચિત્ર અને તરંગી હોઈ શકે છે. માત્ર વસિયતી વારસો અકુદરતી કે અવાજબી હોવાના કારણે જ વસિયતનામું અમાન્ય બની જતું નથી, અલબત્ત શરત એ છે કે વસિયત કરનાર સ્વસ્થ ચિત્તનો હોવો જોઈએ અને આવા ઈરાદાઓ વ્યક્ત કરવા સક્ષમ હોવો જોઈએ. તેથી જ, વસિયતનામાને માણસના એવા ઈરાદાની કાયદેસરની જાહેરાત તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યું છે કે જેનું તે પોતાના મૃત્યુ પછી પાલન થાય તેમ ઈચ્છે છે. વસિયતનામાને સામાન્ય રીતે સમગ્રપણે ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે અને તે જ પરિપ્રેક્ષ્યમાંથી તેનું અર્થઘટન કરવાનું હોય છે. વસિયતનામાનું અર્થઘટન કરવામાં સામાન્ય રીતે નીચે મુજબના અર્થઘટનના નિયમોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે: (જુઓ: વિલિયમ્સ' વિલ્સ એન્ડ ઈન્ટેસ્ટેટ સક્સેશન, પૃષ્ઠ ૫; અને લીમેઈજ વિરુદ્ધ ગુડબહાન, એલ.આર. ૧ પી. એન્ડ ડી. ૫૭).

આ અદાલત અને અન્ય અદાલતોના નિર્ણયો પરથી નીચે મુજબના સિદ્ધાંતો તારવી શકાય છે: (જુઓ: રામ ગોપાલ વિરુદ્ધ નંદ લાલ, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૧) એસ.સી. ૧૩૯; જ્ઞાનમ્બલ અમ્માલ વિરુદ્ધ રાજુ ઐયર, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૧) એસ.સી. ૧૦૩; રાજ બજરંગ બહાદુર સિંહ

વિરુદ્ધ ઠકુરાઈન ભક્તરાજ ખેર, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૩) એસ.સી. ૭; પ્યારે લાલ વિરુદ્ધ રામેશ્વર દાસ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૩) એસ.સી. ૧૭૦૩; રામચંદ્ર વિરુદ્ધ હિલ્ડા બ્રાઈટ, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૪) એસ.સી. ૧૩૨૩ અને નવનીત લાલ વિરુદ્ધ ગોકુલ, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૬) એસ.સી. ૭૯૪).

(૧) કોઈ દસ્તાવેજ પછી ભલે તે અંગ્રેજીમાં લખાયેલો હોય કે પ્રાદેશિક દેશી ભાષામાં હોય, તેનું અર્થઘટન કરવાનો પાયાનો અને મૂળભૂત નિયમ તેમાં પ્રયોજવામાં આવેલા શબ્દો પરથી વસિયત કરનારનો વાસ્તવિક ઈરાદો નક્કી કરવાનો છે; તેની આસપાસના પરિવેશી સંજોગોને પણ ધ્યાનમાં લેવાના હોય છે; પરંતુ તે માત્ર વાસ્તવિક રીતે જે શબ્દો ઉપયોગમાં લેવામાં આવ્યા છે તેનો મૂળ અભિપ્રેત અર્થ શોધી કાઢવાના એકમાત્ર ઉદ્દેશ્ય સારુ જ છે.

(૨) વસિયતનામાની ભાષાનું અર્થઘટન કરતી વખતે અદાલત પોતાની જાતને વસિયત કરનારની સ્થિતિમાં એટલે કે તેના સ્થાને મૂકવા માટે સંપૂર્ણ હકદાર છે અને માત્ર ઉપયોગમાં લેવાયેલા શબ્દો ઉપરાંત અન્ય આનુષંગિક બાબતોને પણ ધ્યાનમાં રાખવા બંધાયેલી છે. તેણે તે સમયના આસપાસના સંજોગો, વસિયત કરનારની સ્થિતિ, તેના કૌટુંબિક સંબંધો, તેમજ તે કોઈ ચોક્કસ અર્થમાં અમુક શબ્દોનો ઉપયોગ કરે તેવી સંભાવનાઓને યોગ્ય રીતે ધ્યાને લેવી આવશ્યક છે. પરંતુ આ તમામ બાબતો માત્ર વસિયતનામાના સાચા અને યોગ્ય અર્થઘટન પર પહોંચવા માટે અને તે વિશિષ્ટ દસ્તાવેજમાં તે ચોક્કસ વસિયત કરનાર દ્વારા પ્રયોજવામાં આવેલી ભાષાનો સાચો અર્થ

જાણી લેવા સારુ માત્ર એક સહાયક સાધન છે.

(૩) વસિયત કરનારનો વાસ્તવિક અને સાચો ઈરાદો માત્ર છૂટાછવાયા શબ્દપ્રયોગોને જ વિશેષ મહત્વ આપીને નહીં, પરંતુ વસિયતનામાની કોઈપણ જોગવાઈને નિરર્થક, બિનજરૂરી કે પરસ્પર વિરોધાભાસી ગણીને તેની સહેજ પણ અવગણના કર્યા વિના, તેની તમામ વૈધાનિક જોગવાઈઓ સાથે સમગ્ર વસિયતનામાનું સાકલ્યપણે વાચન કરીને તારવવાનો હોય છે.

(૪) અદાલતે, જો શક્ય હોય તો, કોઈપણ શબ્દપ્રયોગ કે અભિવ્યક્તિને નિરર્થક અથવા બિનઅસરકારક બનાવી દેતા અર્થઘટનને બદલે દરેક શબ્દપ્રયોગને કંઈક કાનૂની અસર પ્રદાન કરતા હોય તેવા અર્થઘટનનો જ સ્વીકાર કરવો જોઈએ. અદાલત એવા તમામ સંજોગોને ધ્યાને લેશે કે જે સંજોગો હેઠળ વસિયત કરનાર પોતાનું વસિયતનામું બનાવે છે, જેમ કે તેની મિલકતની વાસ્તવિક સ્થિતિ, તેના કુટુંબની મિલકત અને તેના જેવી અન્ય પરિસ્થિતિઓ. જ્યાં દસ્તાવેજમાં પ્રયોજવામાં આવેલા દરેક શબ્દને પૂર્ણતઃ કાનૂની અસર આપીને દેખીતી રીતે પરસ્પર વિરોધી વ્યવસ્થાઓ કે નિકાલ વચ્ચે સુમેળ અને મેળ સાધી શકાતો હોય, ત્યાં વસિયત કરનાર દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા શબ્દોના સ્પષ્ટ અર્થને સીમિત કે સંકુચિત કરતા અર્થઘટનના બદલે આવા સુમેળભર્યા અર્થઘટનનો જ સ્વીકાર કરવો જોઈએ. વધુમાં, જ્યાં બે વાજબી અર્થઘટનો પૈકીનું એક અર્થઘટન વસિયત વિનાના ઉત્તરાધિકાર (નિર્વસિયતી પરિસ્થિતિ) તરફ દોરી જતું હોય, તો તેને એવા

અન્ય અર્થઘટનની તરફેણમાં ફગાવી દેવું જોઈએ જે આવો કોઈ કાનૂની અવરોધ, શૂન્યાવકાશ કે અંતરાલ ઊભો કરતું ન હોય.

(૫) જ્યાં સુધી કાયદો તેને અમલમાં મૂકવામાં કોઈ બાધ ઊભો ન કરતો હોય ત્યાં સુધી, કાયદેસર રીતે શક્ય હોય તે તમામ હદ સુધી, વસિયતનામામાં સમાવિષ્ટ પ્રત્યેક વ્યવસ્થા કે નિકાલને યોગ્ય અસર આપવી જોઈએ. અલબત્ત, જો અનુગામી કે ક્રમિક હિતો પ્રદાન કરતી બે પરસ્પર વિરોધી જોગવાઈઓ હોય, અને જો તે પૈકી ઊભું કરવામાં આવેલું પ્રથમ હિત કાયદેસર રીતે માન્ય હોય, તો ત્યાર પછીનું હિત અમલમાં આવી શકતું નથી; પરંતુ અર્થઘટન કરતી અદાલત આવા વિરોધાભાસને ટાળવા માટે શક્ય તેટલી તમામ હદ સુધી આગળ વધશે જેથી વસિયતનામામાં સમાવિષ્ટ પ્રત્યેક વસિયતી ઈરાદાને શક્ય હોય તેટલી પૂર્ણ હદ સુધી વાસ્તવિક અસર આપી શકાય.

કાલવેલીક્કલ અંબુન્હી વિરુદ્ધ એચ. ગણેશ ભંડારી, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૫) એસ.સી. ૨૪૯૧ ના કેસમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે એક વસિયતનામામાં અનેક કલમો સમાવિષ્ટ હોઈ શકે છે અને તે પૈકી પછીની કલમ અગાઉની કલમ સાથે અસંગત હોઈ શકે છે. આવી પરિસ્થિતિમાં, વસિયત કરનારના આખરી અને છેલ્લા ઈરાદાને જ કાનૂની અસર આપવામાં આવે છે અને આ પાયાના સિદ્ધાંત પર જ પછીની કલમ અગાઉની કલમ કરતાં પ્રભાવી રહે છે તેવું ઠરાવવામાં આવે છે. હેમન્ડ વિરુદ્ધ ટ્રેહાર્ન, [૧૯૩૮] ૩ ઓલ ઈ.આર.

૩૦૮ માં અવલોકન કરવામાં આવ્યા મુજબ, જો વસિયતનામામાં બે પરસ્પર અસંગત જોગવાઈઓ હોય, તો પછીની જોગવાઈ અગાઉની કલમ પર પ્રભાવી રહેશે. આ સમગ્ર બાબત સુપ્રસિદ્ધ કાનૂની સૂત્ર "cum duo inter se pugnantia reperiuntur in testamento ultimum ratum est" દ્વારા નિયંત્રિત અને માર્ગદર્શિત થાય છે. આ પાયાનો સિદ્ધાંત સદરહુ અધિનિયમની કલમ ૮૮ માં પણ સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે, જે તેના દૃષ્ટાંતો સહિત નીચે મુજબ જણાવે છે:

> "૮૮. બે અસંગત કલમો પૈકી છેલ્લી કલમ પ્રભાવી રહેશે. – જ્યાં વસિયતનામામાં બક્ષિસની બે કલમો વચ્ચે પરસ્પર મેળ બેસાડી શકાય તેમ ન હોય, જેથી તેઓ સંભવિતપણે એકસાથે ટકી શકે તેમ ન હોય, તો છેલ્લી કલમ પ્રભાવી રહેશે."
>
> **દૃષ્ટાંતો**
>
> (૧) વસિયત કરનાર પોતાના વસિયતનામાની પ્રથમ કલમ દ્વારા રામનગર ખાતેની પોતાની મિલકત "એ" ને આપે છે, અને પોતાના વસિયતનામાની છેલ્લી કલમ દ્વારા તે "એ" ને નહીં પરંતુ "બી" ને આપે છે. તે "બી" ને મળશે.
>
> (૨) જો કોઈ માણસ, પોતાના વસિયતનામાની શરૂઆતમાં પોતાનું મકાન એ ને આપે છે અને તેના અંત ભાગમાં એવો નિર્દેશ આપે છે કે તેનું

મકાન વેચી દેવામાં આવશે અને તેમાંથી મળેલી ઉપજનું બી ના લાભાર્થે રોકાણ કરવામાં આવશે, તો પછીની વ્યવસ્થા પ્રભાવી રહેશે.

જો જુદી જુદી કલમો વચ્ચે સુમેળ સાધી શકાતો ન હોય, તો અર્થઘટનના આ નિયમનો સહારો લઈ શકાય છે. [જુઓ રામેશ્વર વિરુદ્ધ બલરાજ, એ.આઈ.આર. (૧૯૩૫) પી.સી. ૧૮૭]. એ નોંધવું જરૂરી છે કે વસિયતનામાના અર્થઘટનના નિયમો વેચાણ દસ્તાવેજ, અથવા બક્ષિસ દસ્તાવેજ, અથવા ગીરો દસ્તાવેજ અથવા તે બાબતે જેના દ્વારા સ્થાવર મિલકતમાં હિતનું સર્જન કરવામાં આવતું હોય તેવા કોઈપણ અન્ય લેખ/દસ્તાવેજના અર્થઘટનને સંચાલિત કરતા નિયમોથી ભિન્ન છે. જ્યારે આ દસ્તાવેજોમાં, જો તેમાં પરસ્પર સમાવિષ્ટ અગાઉના કે પછીના ભાગ અથવા ચોક્કસ કલમો વચ્ચે કોઈ અસંગતતા હોય, તો અગાઉનો ભાગ પછીના ભાગ પર પ્રભાવી રહેશે, જે વસિયતનામાને લાગુ પડતા અર્થઘટનના એ નિયમથી વિપરીત છે કે જેના હેઠળ પછીનો ભાગ, કલમ અથવા હિસ્સો અગાઉના ભાગ પર પ્રભાવી બને છે – જે એ સિદ્ધાંત પર આધારિત છે કે વસિયતનામાની બાબતમાં વસિયત કરનાર પોતાનો વિચાર ગમે ત્યારે બદલી શકે છે અને અગાઉના ભાગમાં અથવા અગાઉના પ્રસંગે કરવામાં આવેલી વસિયતના સ્થાને અન્ય હિતનું સર્જન કરી શકે છે. નિઃશંકપણે, છેલ્લું વસિયતનામું જ પ્રભાવી બને છે.

વસિયત કરનારનો આશય શું છે તે વસિયતનામાના વાંચન પરથી શોધી કાઢવાનો હોય છે અને મિલકતનું અનુદાન સંપૂર્ણ હતું કે તે કોઈ શરત કે

નિયમનને આધીન હતું તે શોધી કાઢવા માટે એકસમાન રીતે લાગુ પડે તેવો કોઈ જડ કે ચોક્કસ નિયમ હોઈ શકે નહીં. વસિયત કરનારનો સાચો આશય માત્ર છૂટાછવાયા શબ્દપ્રયોગોને મહત્વ આપીને જ નહીં, પરંતુ તમામ જોગવાઈઓ સાથે સમગ્ર વસિયતનામાને વાંચીને અને તે પૈકીની કોઈપણ જોગવાઈને નિરર્થક કે વિરોધાભાસી ગણીને અવગણ્યા વિના તારવવાનો રહે છે. નવનીત લાલના કેસ (ઉપરોક્ત) માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તેમ, અદાલતે કોઈપણ ભોગે નિર્વસિયતી સ્થિતિ ટાળવી જોઈએ એવો કોઈ બંધનકર્તા નિયમ ન હોવા છતાં, અદાલત વસિયતનામાના એવા અર્થઘટનને પ્રાથમિકતા આપવા માટે વાજબી ઠરશે જે નિર્વસિયતી સ્થિતિને ટાળે છે. જ્યાં શબ્દો અસ્પષ્ટ હોય ત્યાં નિર્વસિયતી સ્થિતિ તરફ દોરી જતા અર્થઘટનને ટાળવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

એક વસિયતનામાના શબ્દોની બીજા વસિયતનામાના શબ્દો સાથે સરખામણી કરવી અથવા જે વસિયતનામાઓ પર નોંધાયેલા કેસોમાં નિર્ણયો આપવામાં આવ્યા છે તેમાંથી કયા વસિયતનામા સાથે અદાલત સમક્ષનું વસિયતનામું નિકટતમ સામ્ય ધરાવે છે તે શોધી કાઢવાનો પ્રયાસ કરવો ભાગ્યે જ લાભદાયી નીવડે છે. અગાઉના કેસો માત્ર ત્યાં સુધી જ મદદરૂપ બને છે જ્યાં સુધી તેઓ અર્થઘટનના અમુક સામાન્ય સિદ્ધાંતો સ્થાપિત કરવાનો આશય ધરાવતા હોય, અને વર્તમાન સમયમાં આ સિદ્ધાંતો સુસ્થાપિત થયેલા જણાય છે. વસિયતનામાનું અર્થઘટન કરતી વખતે અદાલતો દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાનો સર્વોચ્ચ પાયાનો સિદ્ધાંત વસિયત કરનારનો આશય નક્કી કરવાનો પ્રયાસ કરવાનો છે. આ આશય મુખ્યત્વે દસ્તાવેજની ભાષા પરથી તારવવાનો રહે છે

જેને સમગ્રપણે વાંચવાનો હોય છે, જેમાં વસિયત કરનારને જો વધુ સારી માહિતી મળી હોત અથવા વધુ સારી સલાહ આપવામાં આવી હોત તો તેણે શું કર્યું હોત તે અંગે કોઈ અનુમાન કે અટકળોમાં પડવાનું હોતું નથી [જુઓ ગ્નામ્બલનો કેસ (ઉપરોક્ત)]. વસિયતનામાનું અર્થઘટન કરતી વખતે અદાલતે આસપાસના સંજોગો ધ્યાને લેવા જ જોઈએ. વસિયત કરનારની સ્થિતિ, તેના કૌટુંબિક સંબંધો, તે પોતાના શબ્દોનો ચોક્કસ અર્થમાં ઉપયોગ કરશે તેવી સંભાવના અને અન્ય ઘણી બાબતોને આ મનોહર રૂઢિપ્રયોગમાં સંક્ષિપ્તમાં સમાવવામાં આવી છે: અદાલતે પોતાને વસિયત કરનારની આરામખુરશીમાં મૂકવી જોઈએ [જુઓ વીરત્તલિંગમ વિરુદ્ધ રમેશ, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૦) એસ.સી. ૨૨૦૧].

અધિનિયમની કલમ ૬૩ બિન–વિશેષાધિકૃત વસિયતનામાઓના નિષ્પાદન સાથે સંબંધિત છે. તે એવી જોગવાઈ કરે છે કે વસિયત કરનારે વસિયતનામા પર પોતાની સહી કરવી પડશે અથવા પોતાનું નિશાન કરવું પડશે અથવા તેની હાજરીમાં અને તેના નિર્દેશથી અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા તેના પર સહી કરવામાં આવશે. તે વધુમાં એવી જોગવાઈ કરે છે કે વસિયતનામું બે કે તેથી વધુ સાક્ષીઓ દ્વારા અનુપ્રમાણિત કરવામાં આવશે, જે પૈકીના દરેકે વસિયત કરનારને વસિયતનામા પર સહી કરતા અથવા પોતાનું નિશાન કરતા જોયા હોય અથવા વસિયત કરનારની હાજરીમાં અને તેના નિર્દેશથી અન્ય કોઈ વ્યક્તિને વસિયતનામા પર સહી કરતા જોયા હોય અને તે પ્રત્યેક સાક્ષીએ વસિયત કરનારની હાજરીમાં વસિયતનામા પર સહી કરવી પડશે. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ (ટૂંકમાં 'પુરાવા અધિનિયમ') ની કલમ ૬૮ વસિયતનામું

નોંધાયેલું હોય કે ન હોય, તેની સાબિતી માટે એક અનુપ્રમાણિત કરનાર સાક્ષીની તપાસણી કરવાનું ફરજિયાત બનાવે છે. વસિયતનામા પર આધારિત કેસ સાથે કામ કરતી વખતે સાબિતીની રીત અને સાબિતીના બોજ તેમજ અદાલત પર લાદવામાં આવેલી ફરજ સંબંધિત કાયદાની આ અદાલતના અનેક ચુકાદાઓમાં ઘણી વિગતવાર ચકાસણી કરવામાં આવી છે [જુઓ એચ. વેંકટાચલા આયંગર વિરુદ્ધ બી.એન. થિમ્માજમ્મા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૫૯) એસ.સી. ૪૪૩, રાણી પૂર્ણિમા દેવી અને અન્ય વિરુદ્ધ કુમાર ખગેન્દ્ર નારાયણ દેબ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૨) એસ.સી. ૫૬૭ અને શશી કુમાર બેનર્જી અને અન્ય વિરુદ્ધ સુબોધ કુમાર બેનર્જી અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૪) એસ.સી. ૫૨૯]. આ અદાલતની બંધારણીય બેન્ચે શશી કુમાર બેનર્જીના કેસ (ઉપરોક્ત) માં કાયદાની મુખ્ય સ્થિતિ સંક્ષિપ્તમાં નીચે મુજબ દર્શાવી હતી:

> "વારસા અધિનિયમની કલમ ૬૩ દ્વારા વસિયતનામાના કિસ્સામાં નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી અનુપ્રમાણનની વિશેષ જરૂરિયાત સિવાય વસિયતનામું સાબિત કરવાની પદ્ધતિ સામાન્ય રીતે અન્ય કોઈપણ દસ્તાવેજને સાબિત કરવાની પદ્ધતિથી ભિન્ન હોતી નથી. વસિયતનામું સાબિત કરવાનો બોજ વસિયતનામું રજૂ કરનાર પર છે અને વસિયતનામાના નિષ્પાદન સાથે સંકળાયેલા શંકાસ્પદ સંજોગોની ગેરહાજરીમાં, કાયદા દ્વારા જરૂરી વસિયતી ક્ષમતા અને વસિયત કરનારની સહીની સાબિતી તે બોજમાંથી મુક્ત થવા માટે પૂરતી છે. જોકે જ્યાં શંકાસ્પદ સંજોગો મોજૂદ હોય, ત્યાં અદાલત વસિયતનામાને વાસ્તવિક

તરીકે સ્વીકારે તે પહેલાં અદાલતના સંતોષ મુજબ તે સંજોગોનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાનો બોજ વસિયતનામું રજૂ કરનાર પર રહે છે. જ્યાં કેવિએટર અયોગ્ય લાગવગ, છેતરપિંડી અને બળજબરીનો આક્ષેપ કરે છે, ત્યાં તે સાબિત કરવાનો બોજ તેના પર રહે છે. જ્યાં આવી કોઈ દલીલો ન હોય પરંતુ સંજોગો શંકા ઉપજાવે તેવા હોય, ત્યાં પણ અદાલતના અંતઃકરણને સંતુષ્ટ કરવાની જવાબદારી વસિયતનામું રજૂ કરનારની છે. શંકાસ્પદ સંજોગો વસિયત કરનારની સહીની સત્યતા, વસિયત કરનારના મનની સ્થિતિ, સંબંધિત સંજોગોના સંદર્ભમાં વસિયતનામામાં કરવામાં આવેલી વ્યવસ્થાઓ અકુદરતી, અસંભવિત અથવા અયોગ્ય હોવા બાબતના હોઈ શકે છે અથવા વસિયતનામામાં એ દર્શાવતા અન્ય સંકેતો હોઈ શકે છે કે વસિયત કરનારનું મન સ્વતંત્ર ન હતું. આવા કિસ્સામાં અદાલત સ્વાભાવિક રીતે એવી અપેક્ષા રાખશે કે દસ્તાવેજને વસિયત કરનારના છેલ્લા વસિયતનામા તરીકે સ્વીકારવામાં આવે તે પહેલાં તમામ વાજબી શંકાઓ સંપૂર્ણપણે દૂર થવી જોઈએ. જો વસિયતનામું રજૂ કરનાર પોતે વસિયતનામાના નિષ્પાદનમાં ભાગ લે છે જે તેને નોંધપાત્ર લાભ પ્રદાન કરે છે, તો તે પણ ધ્યાનમાં લેવા જેવો સંજોગ છે, અને વસિયતનામું રજૂ કરનારે સ્પષ્ટ અને સંતોષકારક પુરાવા દ્વારા શંકાઓ દૂર કરવી જરૂરી બને છે. જો વસિયતનામું રજૂ કરનાર શંકાસ્પદ સંજોગોને દૂર કરવામાં સફળ થાય, તો અદાલત પ્રોબેટ મંજૂર કરશે, ભલે વસિયતનામું અકુદરતી હોય અને નજીકના સગાઓને સંપૂર્ણપણે કે આંશિક રીતે વંચિત

કરતું હોય."

ઉત્તરાધિકારની સામાન્ય પદ્ધતિમાં ફેરફાર કરવા માટે વસિયતનામું કરવામાં આવે છે અને બાબતોના મૂળ સ્વભાવથી જ તેનું પરિણામ કુદરતી વારસદારના હિસ્સામાં ઘટાડો કરવામાં અથવા તેમને વંચિત રાખવામાં આવવાનું જ છે. જો કોઈ વ્યક્તિ પોતાની મિલકત પોતાના કુદરતી વારસદારોને મળે તેવો આશય ધરાવતી હોય, તો વસિયતનામું કરવાની કોઈ જ જરૂર રહેતી નથી. એ સાચું છે કે વસિયતનામું રજૂ કરનારે તમામ શંકાસ્પદ સંજોગો દૂર કરવા પડે છે. શંકા એટલે સંશય, અટકળ અથવા અવિશ્વાસ. પરંતુ કુદરતી વારસદારોને બાકાત રાખવામાં આવ્યા હોય અથવા તેમને ઓછો હિસ્સો આપવામાં આવ્યો હોય તે હકીકત, અન્ય કોઈ બાબત વિના માત્ર પોતાનામાં જ, ખાસ કરીને એવા કેસમાં કે જ્યાં સંતાનની તરફેણમાં વસિયત કરવામાં આવી હોય, શંકાસ્પદ સંજોગ ગણી શકાય નહીં. પી.પી.કે. ગોપાલન નંબિયાર વિરુદ્ધ પી.પી.કે. બાલકૃષ્ણન નંબિયાર અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૫) એસ.સી. ૧૮૮૨ માં ઠેરવ્યા મુજબ, અનુપ્રમાણિત કરનાર સાક્ષીઓ પૈકીના એકની તપાસણી કરવી અને વસિયતનામાની સત્યતા વિશે અદાલતને સંતુષ્ટ કરવી એ વસિયતનામું રજૂ કરનારની ફરજ છે. કોઈપણ શંકાસ્પદ સંજોગોની ગેરહાજરીમાં અને જ્યારે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૬૮ અનુસાર નિષ્પાદન યોગ્ય રીતે સાબિત થયું હોય, ત્યારે વસિંયતનામાની માન્યતા સ્વીકારવામા  અદાલત વાજબી હતી. પુષ્પાવતી અને અન્ય વિરુદ્ધ ચંદ્રજા કદંબ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૭૨) એસ.સી. ૨૪૯૨ અને રવીન્દ્ર નાથ મુખર્જી અને અન્ય વિરુદ્ધ પંચાનન બેનર્જી (મૃત)

કાનૂની વારસદારો મારફત અને અન્ય, [૧૯૯૫] ૪ એસ.સી.સી. ૪૫૯ માં પણ આજ મત વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો.

અધિનિયમના ભાગ ૭ નો વ્યાપ ધ્યાને લેવો જરૂરી છે. આ વ્યાપ એટલા માટે વિશાળ છે કે તે જંગમ અને સ્થાવર એવી તમામ મિલકતોને આવરી લે છે, પછી ભલે તે નિર્વસિયતી રીતે મૃત્યુ પામેલ વ્યક્તિની હોય કે ન હોય. કલમ ૧૯૨, ૧૯૩, ૧૯૪ અને ૧૯૫ અપનાવવાની કાર્યપદ્ધતિઓ સાથે સંબંધિત છે. નિયમિત દાવામાં પક્ષકારોના અધિકારોના આખરી નિર્ણય સુધી કબજાનો હક કોની પાસે છે તે અદાલત નક્કી કરે તેવી દાદ મેળવવા માટેની અરજી દાખલ કરવા પર આધારિત આ કાર્યવાહી મૂળભૂત રીતે વચગાળાના સ્વરૂપની અને અનિવાર્યપણે સંક્ષિપ્ત છે. (જુઓ બિસો રામ વિરુદ્ધ એમ્પરર, ૬૬ ઇન્ડ. કેસીસ ૭૬). અધિનિયમની કલમ ૧૯૪ મુજબ અદાલતે આ બાબતમાં કોઈ પગલાં ભરતાં પહેલાં એવા આધારના અસ્તિત્વથી સંતુષ્ટ થવું જરૂરી છે કે કબજો ધરાવતી વ્યક્તિ પાસે કોઈ કાયદેસર માલિકી હક નથી અને જો અરજી કરનાર વ્યક્તિને નિયમિત દાવાના સામાન્ય ઉપાય પર છોડી દેવામાં આવે તો તેને નોંધપાત્ર નુકસાન થવાની સંભાવના છે. કલમ ૧૯૪ હેઠળનો હુકમ સંક્ષિપ્ત નિર્ણયના સ્વરૂપનો હોય છે અને કલમ ૧૯૩ માં સમાવિષ્ટ શરતો પૂર્ણ થાય તો જ તે પસાર કરી શકાય છે. "દાવાને આધીન" એવા શબ્દપ્રયોગનો અર્થ કલમ ૨૦૮ હેઠળ અભિપ્રેત દાવાને આધીન, એટલે કે માલિકી હક સ્થાપિત કરવા અને કબજો મેળવવા માટેના નિયમિત દાવાને આધીન એવો થાય છે.

અત્યંત ગંભીર કિસ્સામાં પણ સંક્ષિપ્ત નિર્ણયની અસર નિયમિત દાવા માટે અવરોધરૂપ બનતી નથી. કલમ ૨૦૮ અને ભાગ ૭ નો મૂળભૂત ઉદ્દેશ્ય ખાસ કરીને વારસા અંગેના વિવાદના કિસ્સામાં મોટી એસ્ટેટ/જાયદાદને લગતી મિલકતનું રક્ષણ કરવાનો છે. ઉપર નોંધ્યું છે તેમ, અમુક નિર્દિષ્ટ મિલકતોના સંદર્ભમાં સંહિતાની કલમ ૧૪૫ હેઠળની કાર્યવાહી સાથે તેનું મોટું સામ્ય છે, જ્યાં તેનો વ્યાપ એટલા માટે વિશાળ છે કે તે તમામ જંગમ અને સ્થાવર મિલકતોને આવરી લે છે અને અન્ય વિવાદ કરનારાઓને યોગ્ય કાર્યવાહી દ્વારા યોગ્ય અદાલતમાં પોતાનો ઉપાય શોધવાનો નિર્દેશ આપીને મિલકતનો કબજો રાખવાના હકનો સંક્ષિપ્તપણે હંમેશ માટે નિકાલ કરે છે. ભાગ ૭ હેઠળની સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહી દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમથી નારાજ વ્યક્તિએ રિવિઝન અરજી દ્વારા નહીં પરંતુ દાવા દ્વારા ઉપાય મેળવવો જરૂરી છે. આ ઉપાય કલમ ૨૦૮ દ્વારા અકબંધ રાખવામાં આવ્યો છે. કલમ ૨૦૯ આ સ્થિતિને વધુ સ્પષ્ટ કરે છે. તે એવી જોગવાઈ કરે છે કે ભાગ ૭ હેઠળની સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહીમાં જિલ્લા ન્યાયાધીશના નિર્ણયની વાસ્તવિક કબજો નક્કી કરવા સિવાય અન્ય કોઈ અસર રહેશે નહીં, પરંતુ આ હેતુ માટે તે આખરી રહેશે અને તેના પર કોઈ અપીલ કે રિવ્યુ થઈ શકશે નહીં. પરંતુ જ્યાં સંક્ષિપ્ત નિકાલ કરવાને બદલે પુરાવાનું ઊંડાણપૂર્વક વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું હોય અને નિર્ણાયક તારણો/નિર્ણયો પર પહોંચવામાં આવ્યું હોય, ત્યાં અધિનિયમની કલમ ૧૯૨ હેઠળની અરજી હાથ ધરતી વખતે પ્રદાન કરવામાં આવેલી સત્તાનો યોગ્ય ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તેમ કહી શકાય નહીં.

હાલના કેસમાં અગાઉના પ્રસંગોએ/તબક્કાઓમાં અનેક હુકમો/ચુકાદાઓ દ્વારા સ્પષ્ટપણે ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે વસિયતનામાની સત્યતા નિયમિત દાવામાં સ્થાપિત કરવી પડશે. અધિનિયમની કલમ ૧૯૨ હેઠળની અરજી હાથ ધરતી વખતે, સ્વાભાવિક રીતે જ વસિયતનામાની સત્યતા અંગે અમુક વિચારણા થવી જરૂરી છે. પરંતુ તે આ કેસમાં કરવામાં આવી છે તે રીતે નિર્ણાયક અને વિગતવાર સ્વરૂપે હોઈ શકે નહીં. વધુમાં, જ્યારે મિલકતમાં અડધો હિસ્સો નિર્વિવાદપણે અપીલકર્તા નં. ૧ નો હતો તે સ્વીકારાયેલું છે, ત્યારે કલમ ૧૯૨ હેઠળની અરજી હાથ ધરતી વખતે જિલ્લા ન્યાયાધીશ સામાવાળાના વિવાદિત માલિકી હકનો સંક્ષિપ્ત નિર્ણય કરવાનું સાહસ પણ કરી શક્યા ન હોત અથવા જે વ્યક્તિનો માલિકી હક અને દાવાઓ ઓછામાં ઓછા તેના અડધા હિસ્સાના સંબંધમાં વિવાદથી પર છે તેવી વ્યક્તિને બાકાત રાખીને મૂળ સામાવાળા નં. ૧ ને સમગ્ર મિલકતનો કબજો સોંપી શક્યા ન હોત. આ બાબત પોતે જ દર્શાવે છે કે વિચારણા યોગ્ય ન હતી અને સમગ્ર કવાયત સંપૂર્ણપણે અસ્વીકાર્ય હતી. હુકુમત વિવેકાધીન હોવાનું ઠેરવીને હાઇકોર્ટ દ્વારા રિવિઝન અરજી ફગાવી દેવી એ, હળવા શબ્દોમાં કહીએ તો પણ, એક ગંભીર ભૂલ અને ગેરમાર્ગે દોરનાર બાબત છે, જે વાસ્તવમાં આચરવામાં આવેલી ગંભીર ગેરકાયદેસરતાને પ્રોત્સાહન આપીને ન્યાયની નિષ્ફળતામાં પરિણમે છે.

સામાન્ય રીતે, વિવેકબુદ્ધિ એ શું યોગ્ય અને ઉચિત છે તેની વિવેકશક્તિ છે. તે જ્ઞાન અને વિવેક દર્શાવે છે, એવી વિવેકશક્તિ જે વ્યક્તિને સાવચેતીપૂર્વક શું સાચું અને યોગ્ય છે તેનું ગહન મૂલ્યાંકન કરવામાં સક્ષમ બનાવે છે; સૂક્ષ્મ

વિવેકબુદ્ધિ, અને સાવધાની દ્વારા સંચાલિત નિર્ણય; સુવિચારિત નિર્ણય; નિર્ણયની સુદૃઢતા; અસત્ય અને સત્ય વચ્ચે, ખોટા અને સાચા વચ્ચે, પડછાયા અને વાસ્તવિકતા વચ્ચે, ન્યાયીપણા અને ઉપરછલ્લા દેખાવો તથા બહાનાઓ વચ્ચે ભેદ પારખવાનું વિજ્ઞાન કે સમજણ, અને વ્યક્તિઓની મરજી તથા અંગત લાગણીઓ અનુસાર ન વર્તવું તે દર્શાવે છે. જ્યારે એમ કહેવામાં આવે છે કે કોઈ બાબત સત્તાવાળાઓની વિવેકબુદ્ધિ હેઠળ કરવાની છે, ત્યારે તે બાબત તર્ક અને ન્યાયના નિયમો અનુસાર કરવાની હોય છે, અંગત અભિપ્રાય મુજબ નહીં; કાયદા અનુસાર અને લહેરી સ્વભાવ મુજબ નહીં. તે "મનસ્વી, અસ્પષ્ટ અને કાલ્પનિક નહીં, પરંતુ કાયદેસર અને નિયમિત હોવી જોઈએ. અને તેનો ઉપયોગ એવી મર્યાદામાં થવો જોઈએ, જેની અંદર પોતાની ફરજ બજાવવા માટે સક્ષમ હોય તેવા એક પ્રામાણિક માણસે પોતાને મર્યાદિત રાખવો જોઈએ" (લોર્ડ હાલ્સબરી, એલ.સી. દ્વારા શાર્પ વિરુદ્ધ વેકફીલ્ડ, (૧૮૯૧) અપીલ કેસીસ ૧૭૩ માં. એ પણ (જુઓ એસ.જી. જયસિંઘાની વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૭) એસ.સી. ૧૪૨૭)).

સંજોગોના આધાર વિના એકલો પ્રયોજાયેલો "વિવેકબુદ્ધિ" શબ્દ મૂર્ખતા, વિચારહીનતા અથવા ઉતાવળથી વિપરીત વિવેકશક્તિ, કૌશલ્ય અથવા ડહાપણનો ઉપયોગ દર્શાવે છે; તેથી દેખીતી રીતે વિવેકબુદ્ધિ મનસ્વી હોઈ શકે નહીં પરંતુ તે ન્યાયિક વિચારસરણીનું પરિણામ હોવી જોઈએ. આ શબ્દ પોતે જ જાગરૂક સાવધાની અને કાળજી સૂચવે છે; તેથી જ્યાં ધારાસભા વિવેકબુદ્ધિ પ્રદાન કરે છે ત્યાં તે એક ભારે જવાબદારી પણ લાદે છે.

"ન્યાયાધીશની વિવેકબુદ્ધિ એ જુલમી શાસકોનો કાયદો છે; તે સદાય અજ્ઞાત હોય છે. તે જુદા જુદા માણસોમાં જુદી જુદી હોય છે. તે આકસ્મિક હોય છે, અને શારીરિક પ્રકૃતિ, મિજાજ, આવેગ પર આધારિત હોય છે. શ્રેષ્ઠતમ સ્થિતિમાં તે ઘણીવાર તરંગીપણું હોય છે; અને નિકૃષ્ટતમ સ્થિતિમાં તે એ પ્રત્યેક દુર્ગુણ, મૂર્ખાઈ અને આવેગ છે જેને આધીન માનવ સ્વભાવ બંધાયેલો હોય છે," એમ [હિન્ડસન એન્ડ કેર્સી (૧૬૮૦) ૮ હાઉ. સ્ટે. ટ્રા. ૫૭ માં લોર્ડ કેમડેન, એલ.સી.જે.] દ્વારા કહેવામાં આવ્યું હતું.

મંત્રાલયી કે વહીવટી અધિકારીથી વિપરીત, પોતાની સમક્ષ લાવવામાં આવેલી બાબતોનો ન્યાયનિર્ણય કરવામાં ન્યાયાધીશને કાનૂન અથવા નિયમો દ્વારા અમુક છૂટછાટ કે મુક્તિ આપવામાં આવે, તો તે ન્યાયિક વિવેકબુદ્ધિ છે. તે વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગને મર્યાદિત અને નિયંત્રિત કરે છે, અને તેને સંપૂર્ણપણે નિરંકુશ, તરંગી અથવા સમીક્ષામાંથી મુક્ત બનતી અટકાવે છે.

આવી વિવેકબુદ્ધિ સામાન્ય રીતે નિહિત મૂળભૂત અધિકારોના સંદર્ભમાં નહીં પરંતુ કાર્યરીતિ કે સજા અથવા વહીવટી ખર્ચની બાબતો પર આપવામાં આવે છે. વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગનું નિયમન કરતી બાબતો પ્રતિષ્ઠિત ન્યાયાધીશો દ્વારા થોડા અલગ શબ્દોમાં પરંતુ પાયાની સમાનતા સાથે જણાવવામાં આવી છે. જ્યારે કોઈ કાયદો ન્યાયાધીશને વિવેકબુદ્ધિ પ્રદાન કરે છે, ત્યારે તેનો અર્થ એવો થાય છે કે તે કાયદાના જાણીતા નિયમો અનુસાર નિયંત્રિત થતી ન્યાયિક

વિવેકબુદ્ધિ છે, અને તે વ્યક્તિ વિવેકી છે તેવી ધારણા પર જેને તે સત્તા આપવામાં આવી છે તે વ્યક્તિની માત્ર મનમાની કે તરંગ નથી [લી વિરુદ્ધ બજ રેલ્વે કંપની, (૧૮૭૧) એલ.આર. ૬ સી.પી. ૫૭૬, અને મોર્ગન વિરુદ્ધ મોર્ગન, (૧૮૬૯), એલ.આર. ૧ પી એન્ડ એમ ૬૪૪ માં ન્યાયમૂર્તિ વિલ્સ દ્વારા].

આ કેસમાં ન્યાયિક રીતે વિવેકબુદ્ધિના ઉપયોગ સંબંધિત સિદ્ધાંતો હાઇકોર્ટ દ્વારા ધ્યાનમાં રાખવામાં આવ્યા હોય તેવું જણાતું નથી. તેથી તેનું અનિવાર્ય પરિણામ એ આવે છે કે જિલ્લા ન્યાયાધીશના હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનો ઇનકાર કરતો હાઇકોર્ટનો હુકમ રદ કરવો જરૂરી બને છે. આવા હિસ્સેદારને કબજાથી બહાર રાખવાને બદલે, ક્યુરેટરને માત્ર અપીલકર્તાઓ કે જેમનો અડધા હિસ્સા પરનો હક નિર્વિવાદ અને વિવાદથી પર છે તેમને જ કબજો સોંપવાનો નિર્દેશ આપવો જોઈતો હતો. નીચલી અદાલતોના હુકમો રદ કરતી વખતે, અમે અપીલકર્તાઓને તાત્કાલિક કબજો સોંપવાનો નિર્દેશ આપીએ છીએ. અપીલકર્તાઓની એ દલીલમાં પણ અમને વજૂદ જણાય છે કે આ એક વડીલોપાર્જિત મિલકત હોવાથી અને તેની સાથે ઘણી લાગણીઓ જોડાયેલી હોવાથી, જો અપીલકર્તાઓને સ્પષ્ટ શરતો નિયત કરીને કબજો સોંપવામાં આવે, તો જેના દાવા અંગે હજુ નિર્ણય લેવાનો બાકી છે તેવો મધ્યવર્તી નફો આ બાબતમાં આખરી ન્યાયનિર્ણયની રાહ જોતાં અદાલતમાં જમા કરાવવામાં આવશે. કાયદા દ્વારા માન્ય પદ્ધતિ અનુસાર યોગ્ય કાર્યવાહીમાં વસિયતનામાની સત્યતા સાબિત કરવાની અને ત્યારબાદ આવી કાર્યવાહીમાં કોઈપણ મધ્યવર્તી

નફાના દાવા સહિત કબજો મેળવવાની જવાબદારી સામાવાળાઓની રહેશે. આ બાબતમાં અમારો હસ્તક્ષેપ મૂળ વિવાદના ગુણદોષ વિશે એટલે કે વસિયતનામાની સત્યતા સંબંધિત કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવાના આધારે કરવામાં આવ્યો છે તેવું અર્થઘટન કરવામાં આવશે નહીં, પરંતુ તે માત્ર કબજાના હક અંગે નીચલી અદાલતોના ગેરકાયદે હુકમો રદ કરવાના મર્યાદિત હેતુ માટે જ કરવામાં આવ્યો છે. જ્યારે અને જે સમયે યોગ્ય દાવો દાખલ કરવામાં આવે ત્યારે, સક્ષમ અદાલત રદ કરાયેલા હુકમોમાં તેમજ આ હુકમમાં કરવામાં આવેલા અવલોકનોથી પ્રભાવિત થયા વિના, સુનાવણી દરમિયાન રજૂ કરવામાં આવી શકે તેવી સામગ્રી અને પુરાવાના આધારે, સામાવાળાઓના વિવાદિત અડધા હિસ્સાના માલિકી હકના પ્રશ્નનો તેના પોતાના ગુણદોષના આધારે ફેંસલો કરવા માટે સ્વતંત્ર રહેશે. ઉપરોક્ત શરતો અનુસાર અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે. પક્ષકારોએ પોતપોતાનો ખર્ચ ભોગવવાનો રહેશે.

**અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.**

***This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.***

==========

**અસ્વીકરણ:** સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

**DISCLAIMER:** The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========